

LA PROPIETAT

Totas las invectivas que s' han escrit contra la propietat, totes las teorías ab que se ha intentat destruirla, no son mes que sofismas que no resisteixen á la sana crítica, agoreras nuvoladas que basta un raig del sol de la rahó pera desferlas y evaportarlas.

NOTO, Jaumet, que de algún temps ençá se arrela en ton cor una rancunia insensata contra 'ls propietaris y la propietat, y com que aquesta rancunia no pot ser filla del meu exemple ni de la ensenyansa que t' he fet donar, temo que sia efecte de haberte deixat alucinar pels corifeos del socialisme, que s' aprofutan de la irreflecció de algúns travalladors pera viurer ab la esquena dreta. ¿En que 's fundan, digam' las estranyas ideas que de quant en quant ixen de tos llabis? ¿En que eixa mala voluntat als amos de las fàbricas? Es que tots son dolents? ¿En que eixa defensa incondicional de totas las exigencias dels travalladors? Es que tots ells son bons, y totes ellas justas? ¿En que t' fundas, digam', pera creurer que la propietat es ilegal, que es injust que uns tingan molt, altres poch y altres res? ¿Es que t' sents inclinat á travallar pel comú, y ú fer renuncia del dret que tens á la possessió de lo que guanyas ab ton trevall, y de lo que pot prevenirte per herencia? Si es així, no pendràs á mal que fassa hereu dels meus bens á un estrany; perqué aquesta horta que possehesch es al cap y á la si una propietat, propietat que desitjo passi íntegra al meu fill; y si tu creus que aquesta voluntat meva es injusta y abusiva, poch hau-

rá de costarte ranunciar á ella; mes, no pots acceptarla sense posarte en contradicció manifesta ab las ideas que defensas. ¿Callas? ¿No trobas una resposta adecuada á las preguntas que acabo de ferte? ¿Desprecias l' amor de ton pare que travalla sens descans pera deixarte aquestas terras, fruit del seu suor, resultat de sas economías, ab la esperansa de que, quan jo falti, tu seguirás cultivantlas ab la mateixa constancia, pera donar ab sos productos l' aliment corporal y la instrucció que jo t' he donat, als fills que Deu vulga concedirte? ¿No veus, insensat, que aquest pur y noble sentiment, que l' amor paternal es la rahó mes sólida, l' argument mes irrecusuable en pró de la propietat y contra las absurdas ideas que en mal hora te han inbuit? ¿Tu que acabas de castigar ab una bastonada al gos del vehí que vo lia pendrer l' os que has tirat al Quitxo, lo gosset que tant estimas, tindrás menos amor, defensarás ab ménos energía á los fills? ¿Confondrás sos drets universals; confiarás á una comunitat inverosímil lo cuidado de alimentarlos, es dir, deixarás que 'ls fills del vehí treguin als teus lo pá de la boca?

Callas, y fás bé. Aço m' proba que estás estraviat però no pervertit; açò proba que la rahó te encara en ton cor y en ta inteligència lo domini necessari pera apartarte del mal camí, y per lo tant vull aprofitar la vetllada pera parlarte de la propietat, comensant per esplicarte l' origen de la meva. Tal vegada ma sensilla relació te fará coneixer l' erro en que estás, sens perjudici, si ella no basta, de tractar de altres qüestions que ab la propietat se relacionan, pera anar destruint, un á un, los falsos raciocinis ab que t' han enlluernat.

Lo teu avi, que a' cel sia, era masover de un mas que com ja sabs, no está gayre lluny de aquí, y si no feya grans economías, guanyava lo suficient pera pagar l' arrendament, alimentar, vestir y enviar á la escola á quatre fills que tenia, los teus oncles Pere, Joan, Ambrós y jo, y pera tenir una dotzena de doblas de quatre en un racó, ab que poder comprar una mula, si alguna de las que tenia se moria ó s' inutilisaba. May vaig odir que se queixés dels amos, que per altra part estaman mol contents d' ell, puig los pagava relligiosament y euidava las terras ab la mateixa diligència que si haguessen sigut pròpias. ¿Sabs perqué? Perqué creya, com crech jó, y com creuhen totas las personas honradas y laboriosas, que tant dret tenen los amos sobre sas heretats, ja las hajan adquiridas per herència, ja compradas ab diners guanyats per ells, com ell tenia sobre 'ls seus carros, las sevas bestias, las sevas eynas, y sobre los fruits de la terra que li restavan després de haber pagat á tothom.

Als catorze anys d' edat, jo sabia llegir, escriurer y contar regularment, y tenia prou pràctica en los travalls de la terra pera posarme al costat dels millors jornalers. En aquella edat, donchs, ab la experiència dels mossos que teniam, vaig comensar á ferme carrech del poch fonament ab que alguns maleheixen als amos y est'n sempre descontents del salari que guanyan; vaig entendrer que 'ls que tal fan son sempre los menos actius, los que 's deixan dominar per la enveja y la droperia. Tenia vint y quatre anys quan, ab motiu de haberse casat l' hereu, vaig voler surtir de casa, ab la mira de establirme pel meu compte quan se m' presentás ocasió, y mentres tant vaig entrar de mosso en aquesta horta. La tenia arrendada, llavors, un home mes amich de anar de fira en fira y de aplech en aplech que de cuidar de casa seva, y mes aficionat á passar lo temps en la taberna, jugant y bebent, que á travallar. Diu l' adagi que qui te mossos y no 'ls veu, se fa pobre y no s' ho creu; y en lo cas á que m' refereixo se justificava plenament. Los travalls de la horta, deixats á la voluntat dels mossos, no s' feyan may á temps; la terra, mal cuidada, se esterilisava y rendia menos cada any; y com per altra part l' joch y l' vi consumian las ganancies del hortalá, va venir un dia que no pogué pagar l' arrendament. Pretestant de la mala cullita conseguí que l' amo diferís l' cobro fins l' any llavors venider, però no pogué evitar que aquell se pos's sobre si; que vegent lo mal estat de la horta, fes lo proposit de cambiar de arrendatari quan se li presentas una bona proporció. En tals circumstancies vaig entrar en son servey; y pera que vegis que 'ls mossos mes dropos y perversos, com ja t' he dit, son sempre los que mes eridan contra 'ls amos te diré que vaig trovarne aquí un que encare l' amo no acabava de girar l' espallla ja s' jeya de colze á la rasa y sumava tranquilament un cigarro darrera l' altre, sens que li donés cap cuidado que la feyna s' endarreris, y sense tenir cap repugnancia en cobrar un jornal que no guanyava ni mereixia. No obstat sempre estabia discontent. Y segons deyan, aquest era bo comparat ab lo que jo entrava á sustituir. ¡Considera quina pessa seria l' tal mosso!

Poch agradable va ser la meva companyia al mosso referit; així fou que comensi per donarme mals consells, y acabá per mirarme de reull, quan se va convécer de que jo no volia enganyar á qui m' pagava, ni ferme cómplice de la seva negligència. Si aquest comportament no fou notat del hortalá, que de lo que s' cuidava menos era de l' horta, no va passar lo mateix ab lo propietari, que venia molt sovint á inspeccionar lo estat dels sembrats: així fou que un dia se m' acostá, y després de ferme saber que havia determinat traurer al amo

perqué li debia l' arrendament de dos anys, me proposá que m' fes càrrec de la horta obligantse á provehirme de tot lo necesari, ab la obligació de pagarho á mida que ho anés estalviant. Així queda convinçut entre nosaltres, y al cap de pochs dias, jo, l' mosso, me vaig convertir en amo, y l' que era amo va cixir de la horta mes pobre que quan hi entrá, puig 'carros y animals varen ser venuts al encant pera pagar l' import dels arrendaments atrassats.

Prop de trescents duros debia al propietari al comensar á travallar pel meu compre; mulas, carros, eynas de tota classe, tot vaig comprarho ab diners per ell deixàts. No vaig empero desanimarme. La meva primera diligència fou buscar dos travalladors honrats, y despatxar al que fins llavoras havia sigut company meu. Donant als mossos lo salari que s' mereixian, animantlos ab lo meu exemple y tractanlos ab bondat, los travalls se adelantavan que era un contento, y ningú me duya avantatge en portar al mercat las verduras mes delicadas y mes primerenques. Al cap de quatre anys, no sols havia satisfet los tres cents duros, sinó que ja era pare de família, y tenia la casa proveida de tot lo necesari ab arreglo á la nostra classe. ¿Creus que aquestas aventatjas, degudas á la meva constància en lo travall y á una vida metòdica y virtuosa, eran atentorias al dret de ningú? ¿Creus que no tenia dret á conservar tan llegítimas ganancies en profit meu y de la meva família? ¿Creus qué debia anar á la taberna ahont l' anterior arrendatari de aquesta horta passava las horas en perjudici de la seva salut y de la seva honra, y dirli: allí ahont tú te arruinares, jo hi he adelantat cent duros, per exemple; no es just que 'ls possechesca y que tú no tingas pa pera menjar; encara que no tens afició al travall ni voluntat de apartarte del vici, com á membre de la gran família humana tens dret de participació en la riquesa general; aquí ne tens una part, xálat? Nò, no debia ni ho vaig ferho; pero com lo dret á la propietat no esclueix l' amor al proxim, ni 'ls sentiments generosos, jo que m' dolia de la trista situació del que havia sigut mon principal, no solament me vaig oferir á donarli travall sempre que 'n volgués, sinó que l' socorria molt amenut, y, encara que poch cas feya de las mevas exhortacions, l' aconsellava cambiás de vida sempre que l' veaya,

Deu va benehir la meva perseverancia, y un dia trobantme ab una cantitat suficient pera passar á ser propietari, vaig manifestar lo meu proposit al amo de la horta. Me raca, digué ell, perque perdré un masover honrat y travallador com no n' havia tingut cap: y, després de reflexionar un rato, però tinch una satisfacció tan gran al saber los teus progresos, que m' determino á fer lo que estava mes lluny del meu

pensament. Vull vendret' l' horta. Consultat ab personas entesas respecte al preu que n' pugas donar, y vina l' diumenge á casa, que, tingas ó no prous diner, jo t' prometo que 'ns arreglarém. Y així va ser. Al dotze anys cabals de haber eixit de la casa dels meus pares' se firmá la escriptura en que se m' traspassava la propietat de la horta ahont havia entrat guanyant un humil salari.

Me dirás tal vegada: No, no es aquesta la propietat á qui tenim rancunia. Aquesta propietat es llegítima, puig es fruyt del travall individual. Vos haveu trevallat y seguiu trevallant per viurer; mentras que altres que may han empunyat una eyna, explotan lo suor dels obrers, pagantlos un miserable jornal pera, ab las ganancies que á ells deuen humiliarlos y avergonyirlos ab lo contrast que fan ab la seva penuria l' luxo y las comoditat de que s' rodejan. Deixant á par que no hi ha altra diferència que la major importància del caudal; que la propietat petita ó gran, adquirida pel possessor ó heredada, sempre resulta esser contraria á la igualtat per vosaltres somiada, y que la teva excepció no impedirà que tal vegada ls mossos que en la horta travallan diguin de mi una cosa semblant, inspirats per la rastrera y rencorosa enveja, vull preguntarte: ¿Si tú reconeixes que la meva propietat es llegítima, no reconeixes també que tinch llegítim dret á deixarla á tu en primer lloch ó á la persona á qui tinga mes estimació? Donchs bé: demá te deixo aquesta horta y l' poch ó molt caudal que pugui ajuntar, y segons los principis deixarán d' existir las condicions que fan que jo ho possehesca llegítimament, puig no serà fruit del teu suor. Si acceptas la herència y no sols sabs conservarla sinó que ab ta intel·ligència y laboriositat ó ab especulacions legals l' augmentas considerablement ¿qui podra impedir que dintre dues generacions nostra familia, avuy de brassers acomodats, arribi á ser igual á las familias quina opulència tanta rancunia t' inspira? Si l' acceptas y creyent que las mevas economias han de durar sempre, abandonas l' travall y t' entregas al vici: ¿qui podrá impedir que l' fill d' una familia de honrats travalladors, sia la irrisió y l' escàndol del poble per sa degradació moral, ni que arribi á la trista necessitat de anar de porta en porta captant un rosegó de pa. Creume, totes las invectivas que s' han escrit contra la propietat, totes las teòries ab que s' ha intentat destruirla, no son mes que sofismas que no resisteixen á la sana crítica, agoreras nuvoladas que basta un raig del sol de la rahó pera desferlas y evaporarlas.

(Acabari.)

LA CREU

No canta cansons d' amor
per dormí' á son fill la mare,
no canta cansons d' amor,
que bé l' hora es de plorarne.

Pera dormí'l, cada nit
de cansons si ni cantava,
pera dormí'l, cada nit
la nata y flor de corrandas.

Mes, abuy vol fugí' al cel
y ja extén sas blancas alas,
múllalas mare ab ton plor
que aixi no hi podrá volarhi.

—No 'l cridéu àngelets, no,
si assí baix tinch de quedarme,
lluny de mi, quin plorar fá!
no podríau consolarme'l.

Per ell, la gloria es mon cor:
de mellor no 'n coneix d' altre,
éperqué una de més gran
li mostréu pera emportarsel?

—Perqué 'n somnis li mostréu
tant hermosa y tant brillanta?
Tanta llum lo va atrayent
com a un papalló la flama.

Arraserantse 'l al cor
lo vol fer dormí á besadas,
y entre sospirs y patons
s' han adormit fill y mare.

Veu ellà en somni un camí
llarch y trist, boyra endolada,
sense terme en l' horisó,
y abs grans abims per voradas.

En professó ve del lluny
tot un estol de fantasma,
cad' una porta una creu
feixuga, damunt l' espatlla.

Qui camina ferm lo peu,
qui defallint de portarla,
qui ab los ulls fixos al cel
qui al terrer la vista baixa.

Ditxós del qui arrivar pot
á terme, ab la vista enlayre
sens adonars de la sanch
que ha anat regant sas petjadas.

Detrás de tots va Jesús
portant dos creus á l' espatlla.

—Perqué dues ne portau
bon Jesús? — li diu la mare

—Duch la que no vols dur tú
li respon Jesús, mirantla,
y com l' ha tocada al cor
la mare s' es despertada.

Llensa un sospir son fillet
y al cel emprén la volada,
y diu la mare á Jesús
que davant seu veu encara:

— Deixaú bon Jesús, deixáu
que bese vostras petjadas.
y dàume pera seguius
á Vos, la creu més pesanta.

EMILI COCA Y COLLADO.

LA PROPIETAT

(Acabament.)

ARA suposa que per una aberració de la intel·ligència humana, les màximes absurdas que alguns il·lusos sustentan arriban á imposarse á triunfar en fi, y que, pera fer imposibles las diferencias socials, comensan per prohibir la transmisió de la propietat. *L' home*, dirian en tal cas, *te l' dret de conservar ó no lo que guanya ab son trevall; però lo que posseesca á la hora de la mort no pot passar á sos fills, ni te dret á disposarne en benefici de cap individualitat, ha de passar integro al tresor comú.* ¿Seria aquesta disposició suficient pera establir la igualtat social? Nò, perquè no se podria evitar que 'ls travalladors mes intel·ligents ó mes constants guanyassen mes, y per lo tant visquesssen ab mes comoditats que 'ls altres, y com per altra part los pares sempre tindrán més amor als seus fills que á la comunitat, se desferian en vida de lo que posseissen en benefici d' ells; lo que obligaria als nivelladors á estatuir: *No se permeten diferencias; ningú pot guanyar més, vestir ni menjjar millor que un altre.* Seria llavors precis que la comunitat se fes càrrec de vestir y alimentar á las criatures, als vells, als malalts, en fi, á tots los que per un motiu ó altre no estiguessen en aptitud de travallar; perque essent uniforme l' guany seria d' exticta justicia que també ho fossen las càrregas y obligacions individuals, puig es evident que si ab lo jornal que se fixás pogués viurer un matrimoni ab molts.

fills l' matrimoni que n' tingués pochs ó que no n' tingués cap, se trobaria ab un sobrant que destruiria la igualtat. Encara que repugna á la rahó y á la conciencia, suposém que semblants despropositos poden arribar á ser lleys, ¿sabs lo qué succeiria llavors? Que desapareixent tot noble estímul al destruir la familia, que es la base de la societat, ni la trista condició dels salvatges del cor d' Africa podría ser paragonada ab la del poble que á tal extrem portés sos extravios.

Pera probarte, Jaumet, la importancia del capital, las ventatjas de la propietat, y la conveniencia de que se extengui en totas las classes socials, no necessito valerme de ingeniosos arguments, bastaran senyalarle las fàbricas del plà de Barcelona, que desde aqui se oviran, y dirte: ¡Quánts prodigis de laboriositat é intel·ligencia representan! ¡Quánts beneficis portan al pais! ¡A quants milers de familias proporcionan lo pa de cada dia! Donchs totas aquestas fàbricas no son mes que l' resultat de l' acumulació, fillas del respecte á la propietat, degudas, en fi, als esforços dels pares pera lo benestar dels fills. Que sia abolida la propietat, vedada la acumulació y la herència, y aquestas superbas fàbricas honra del país, testimoni irrecusuable del carácter actiu y emprendedor de sos naturals, caurán arruñadas pera no aixecarse may mes; y tot lo adelanto, tota la il·lustració de que estém tan envanits, desapareixerán com per encant.

Me dirás: Hi ha capitals adquirits per medis il·licits, y aqueixos no mereixen lo respecte de las personas ni de la ley. Convinch en que n' hi pot haber; però una injusticia no n' justifica un' altra. Si ls que los adquiriren per medis reprobats los gosaren sense oposició y ls legaren á sos descendents, culpa será de la insuficiencia de la ley pera evitarlo, y pera donar lo merescut càstich al usurpador á mes de obligarlo á la restitució; però no es, no pot ser culpa ni recaure en perjudici dels que de ells ho heredaren; y despollarlos de sas riquesas perque se susciten dubtes sobre si sos antepassats las adquiriren legalment, fora la mes gran de las arbitrariedats la mes evidenta de las injusticias. Perqué, si la acusació fos congetural ó imaginaria, inventada per la malícia ó per la enemistat, ¿en benefici de qui se ls despullaria? ¿á qui y ab quina mida se hauria de restituir lo que no pot tenir cantitat conevida, lo que ningú pot reclamar ab justos títols, ab proves evidents; encara suposant que hagués existit l' abús? Si ls abusos á que poden donar lloc tots los drets y totas las institucions fossen rahó pera abolirlas, no hi hauria res estable sobre la terra. En la imposibilitat de evitarlos en lo que pertany á la propietat, los lleïsladors estableixen la prescripció, per la qual adquiereix lo domini de una cosa

qui la ha posseida durant un temps senyalat y ab determinadas condicions.

La perfecció, Jaumet, es negada á las obras humanas; no cal pas buscarla en aquest mon. Lo que habem de procurar es que l' vici no triufsi may de la virtut, que las passions no arribin á tenir sobre nos altres mes domini que la rahó. La desigualtat es inherent á la naturalesa humana, y per lo tant inevitable. Sempre hi haurá homens forts y homens débils; may hi haurá igualtat absoluta en las intel·ligencias, ni en las aptituds, ni en los talents. Las mateixas necessitats humanas, estableixen diferencies capitals. Las malaltías á que estem subjectes, exigeixen que hi haja homens que dediquin tota la seva vida á estudiarlas, y á descubrir las sustancias orgànicas ó minerals que tenen virtut pera curarlas. ¿Se ha de pagar de la mateixa manera al metge, que al pastor que passa indolentment la vida en les ubagas, salzeredas ó en los prats? ¿Lo mateix al advocat á qui s' confia la defensa dels nostres drets, que al mosso que cava en nostras vinyas? ¿Lo mateix al obrer actiu é intel·ligent, que al peresós ó inepte? ¿Lo mateix al pilot que dirigeix la nau y la porta, atravessant l' Occeá, als països mes remots, que al simple mariner? Escuso consideracions que podrian allargar-se indefinidament, perquè crech que ja est s' convenst de que la propietat es tan legal y necessaria, com inevitable la desigualtat; però encara te veig cavilós, encara te queda algun dubte y es precis desvaneixel. Be, m' dirás jo coneix que la propietat es justa; però propietat del travallador es també la forsa dels seus brassos, y per lo tant te dret de exigir que qui la necessita li pagui com correspón. Es cert; però has de entendre que tots los drets tenen las sevas limitacions, unes imposadas per la lley, altras per la conveniencia. Los richs no poden fer de sas riquesas un us perjudicial á la societat, ni en sa propietat res que molesti als vehins y transeunts, ó que per ser contrari al ornato públich estiga vedat per la lley. Los obrers, llibres son de travallar mes ó menos, com de exigir jornals mes ó menos crescuts; però la conveniencia los adverteix que no poden abusar de aquest dret, perquè travallant poch haurán precisament de guanyar poch, en perjudici de son benestar, y exigint un augment de jornal que no estiga en armonía ab las ganancies del fabricant, com aquestas ganancies han de estarho ab lo capital en cada industria esmersat, se esposan á la suspensió dels travalls; que si just es que l' obrer sia ben pagat, no hi cap rahó que aboni que 'ls fabricants se hagin de arruinar per complaurels' quan per la competencia extrangera, ó per calsevol altra circumstancia, se abarateixen los preus de las manufacturas.

Quan se suscitan questioñs de aquesta naturalesa, lo mes perjudicial es acudir als paros y á la coacció, sense intentar avans un arreglo per tots los medis conciliatoris possibles. Los fabricants no han invertit milers de duros en aixecar fàbricas pera tenirlas tancadas, y per lo tant sempre que las exigencias dels obrers sian ben fundadas, podrán resistir, però á la fi cediran obligats per la conveniencia; però si l' augment de jornal que pretenen es insostenible y per lo tant ruinós pera los fabricants, aquests resistirán, y resistirán ab rahó, y 'ls perjudicis recaurán sobre uns y altres y fins sobre tot lo cos social; però mes directa é inmediatament sobre l' obrer, que quan li falta l' jornal li falta tot. Lo arreglo de semblants diferencies se hauria de confiar á Juntas compostas dels fabricants de la respectiva especialitat y de una comisió de obrers de la mateixa, de la que formessen part los individuos mes distingits per sa intel·ligencia y per sa laboriositat, y en las que lo poder civil intervingués com á mediador, pero que pesadas las rahóns de abduas parts en la balansa de la justicia, se resolguessen sense humiliació ni perjudici de ningú.

Desenganyat, Jaumet, los que mes eridan contra la propietat son los homens de cor ruhi, son los envejosos; y aquests, si pér un atzar cambian de posició, solen ser los mes tirans, los mes orgullosos y 'ls mes intransigents. Ademés, en la societat en que vivim no está tancat pera ningú lo camí de la prosperitat. Si anessem á averiguar l' origen dels mes grans capitals, veuriām que molts dels seus posseidors han eixit de familias pobres. Homens de modest y fins humil naixement veyém cada dia pujar á puestos eminents en la iglesia, en la milicia y en la administració. Homens de humil origen se distingeixen en las lletres y en las arts, y en fi, la honradesa, la aplicació al travall ó al estudi pocas vegadas deixan de alcansar la deguda recompensa; y si totes las personas honradas, laboriosas y aplicadas no arriban á fer fortuna, no per açó deixan de gosar de la consideració pública y de la estimació de tots los homens de bé, que la pobresa no deshonra á ningú; lo que deshonra, lo que envileix als homens es lo vici, es l' oblit de las obligacions que tenen ab Déu, ab la familia y ab la societat.

Si 'ls esforsos que 'ls falsos amichs dels obrers yenent fent pera enemistarlos ab los propietaris, baix pretest de una desigualtat que acceptarian de bona gana si poguessen fer seva la riquesa dels altres, se haguessen empleat en il-lustrarlo y en ferli entendre las avantatjas de la economia; si li haguessen fet entendrer que si be la pobresa en alguns cassos es deguda á causas fatals é inevitables, moltas mes vegadas ho es al despreci de la virtut y la funesta manía de voler apparentar

mes de lo que ns permeten nostres guanys, al joch y á la intemperancia, que debilitant nostras forses consumeixen lo que deuriam estalviar. Si diguessen que aquestas economias ab lo temps nos permetrian millorar de condició, ja comprant una caseta ó un tros de terreno, ja formant un capitalet que ns proporcionaria una ancianitat tranquila y respectada: si així ho haguessen fet, si en lloc de alucinarlo ab teorías tan falagueras com falsas, li haguesen inspirat amor á la virtut, y odi al vici, la petita propietat estaría mes estesa, las classes obreras no serían tan desgraciadas ni estarían tan exposadas á sufrir los efectes de la miseria, y convertidas en propietarias per virtut de la economía, en lloc de mirar ab rencorosa enveja la riquesa agena, procurarián aumentar la propia, ab honra y profit pera ellas, y notable benefici de la prosperitat general.

JOSEPH CORTILS.

ÍNTIMAS

I.

¡Que negres tens los ulls ma enamorada!
jo 'ls veig girarse y moure ab sa negror
y 'm consumo ab sa ardenta flamarada
y mon cor s' agenolla á ta mirada
adorant la ilusió de ton amor.

Mes quan veig pér tots ulls transparentar-se
mes negre qu' ells, ton ànima incitant
ab ta pura bellesa al disfressar-se,
va mon cor per amarte, á agenollarse
y de amor y de por va tremolant.

Amaga los teus ulls ma dolsa aymia
hont la negror d' un' ànima s' hi veu
que tinch por del oblit y la falsia.
¡Ets dona y dubto! Los teus ulls desvia
y allavors te diré, ámam, soch teu!

II.

T' estimo, y no ho sabr's, ma enamorada
tinch por del teu amor!

si 'm diguesses ¡jo t' am! quina ferida
s' obriria al instan en lo meu cor.

Deixam gosá estimante sens saberho,
no vull tení 'l neguit
de creure y esperar en tas promesas
pera despres plorar ab ton oblit.

III.

Tinch por de tú y de tos ulls
que 'ls porto clavats á l' ánima
com si fossen dos botous
de foch per martirisarla.

En la negror del abim
s' hi rabeja un' ombrá estranya
un' ombrá que á mi m' atrau
y me xucla, y que m' espanta

qu' en la negror del abim
hi veig tos ulls vellugarse
y en la négror de tos ulls
la del abim concentrada.

Y es que per mirarme á mi
s' aboca als ulls la teva ánima...
que Sant Antoni glorios
me prive, Senyor, de caure,
que no vull creure en l' amor
que posa tan negré un' ánima.

IV

En la nit de tos ulls, per disort mia
jo hi he vist un follet,
que hi juga y s' hi remou, ma dolsa aymia
rebejantshi inquiet.

¿Es potsé, una guspira, que, escapada
del foch de lo teu cor,
vol avivá en lo meu la flamarada
ardenta, del amor?

¡Oh no ho fará! nó hi crech en ta promesa,
defensat, lo cor meu,
y ab dubte y desenganys, fes ab fermesa
la senyal de la Creu.

FERRAND AGULLÓ Y VIDAL.

MON PRIMER SARAU

(RECORTS DE NOY)

HEU vist un vestidor de comedianta lo mirall resplandint forta claror damunt d' una tovallola sombrejada de mangre, de ros, de negre; vestits de coloraynas penjant de las cadiras; barrejats en estranya confusió, pintas, armas, perrucas, guants; allí un estoig de joyas falsas; en aquell recó un parell de botinas que lluhen com dos ulls? Donchs heus aquí lo que semblava 'l tocador de mas tias la nit del tants de febrer de 1858.

Era Carnestoltes, volian anar al ball. Finalment, al cap de mitj hora, hi serian!

Devant d' aquest «finalment» si n' hi ha de cosas! De conversas, de secretets, de prechs á la mamá, de compras y cusits furtius, de corregudas y tancaments de calaixos á arreboladas, de rialletas y engunias y espionatge pél forat de la clau! Y tot per quó? Perque mas tias no anavan al ball á ballar; hi anavan á sorprendre, á *esbroncar* á llurs germans. ¡Y fer lo filat dins de l' aygua meteixa per hont nedan los peixos, sense qu' aquests vos embullin la malla ab llurs cuetadas trenta cops al dia, no n' vol poca de llestesa! Després, que no ananthi ab los germans, volent servar lo més rigorós secret, de quín home s' accompanyarian? *That is question!* Sense la resolució d' aquest problema, la meva avia no volia dar lo permís. Y l' home, si no era de la familia, havia d' esser tot un senyor tocat y posat, es á dir, un cap de casa que no podria callarho á la *casa* de qui era cap. Si n' costá d' engu-

nias lo ditxós problema...! Més que 'l cusir d' amagatotis y dissimular, tantost la rialleta de goig anticipat, tantost la nosa que 'ls hi feyan los confiats germans, sense estar més presents que d' ordinari.

Lo temps corria, volava, l' imaginació arrebolava 'l desitj de colors brillants, y ni las disfressas estavan fetas, ni 'l pensament de tres personas havia trobat encara desllorigador al nus. Sort tingueren de mí.

Com que jo era un xavalet de 15 anys, y semblava estar llavors mes encaparrat en fer estels y pèdreta y fil qu' en sicarme en coses d' altri, las mevas tias no correren á amagar uns flochs immensos de cintas més viroladas qu' una posta de sol, quan vaig entrar á la saleta pera demanar estisoras ab que retallar unes barballeras. Aquella colo-rayna 'm ferí 'ls ulls.

—Qu' os voleu disfressar?

«Bona l' hem feta» 's dirian interiorment per lo que las hi vaig lle-gir á la cara.

—Nó, home, nó!— s' embarbussaren una y altra, evidentment cullidas—vés, vés á fer volar l' estel.

«¡A fer volar l' estel quan no ho voleu may per por de que cay-gui dalt á baix de casa» pensí jó —«Hola! alguna 'n duhen de cap; lo qu' es aquest ou si que no me 'l béch.»

Y ab las mevas manyetas é impertinencias, no vaig parar fins á descobrìrlashi 'l propòsit.

—Bé y qué? Quina gran cosa! Aixó no 'm voliau confiar? Vos pen-seu que soch tant nen, tan xerrayre?

—Oh—saltá la més enfadada d' ellas—es que si t' ho hem dit, es perque, ja ho veus, no podrém anarhi.

—Perqué?

Per falta de company,

—Deixéume venir á mí. Vos hi accompanyaré jo.

Mas tias se miraren fit á fit.

—Potser sí!—exclamaren á *duo*.

Y llensant la feyna á terra, correren á trobar á la meva mare, á la meva avia y tot quedá arreglat.

De resultas d' aixó m' hauriau vist, á las deu de aquell vespre, dins del tocador á que 'm referia, tot voltat de donas, d' anaguas per terra, rodons com turbants de gegants; de vestits y mantos y flochs y care-tas, y qué se jo quinas endróminas penjadas per las cadiras. Era que pera admetre la meva proposició fou necessari... vestirme de dona. D' altre manera tothom hauria dat en la veritat que, per extranya tras-

posició de termes, are convertian en ficio totas mas parentas. Vull dir, que al véurem al ball, tothom s' hauria preguntat qui m' hi accompanyava, los meus oncles los primers. Y res, ananthi, disressat, no coneixentme, jo accompanyava als altres. Veritat es que veninthi, com hi venia, la meva mare, no sé perqué no fershi accompanyar fins á la porta per un criat y prou; pero qué s' hi fará? La costum, lo dir de la gent...

Una dona disposada á divertirse es un diantre.

A las nou acabaren mas tias d' arreglarse las sevas disressas, so-parem, y á dos quarts d'onze, ja m' hauriau vist á mí, empaperinat dins d' enaguas y faldillas, enquadrada la cara per una toca blanca, coberts cap y espatllas ab un gran manto negre; vestit de monja.

Ab un no rés ho tingueren pensat y fet

Tot aquell embolcall del cap me dava una calor á las orellas inaguantable; acostumat al gambejar d' home, m' entrebaneava ab las faldillas; pero no hi havia remey ¿no vòls venir al ball? Donchs aguanta. Y rés, ja resolt, vaig aguantar.

Per altra banda, jo també tenia ganas d' anarhi. Era el primer ball pera mí, y aquest primer ball havia d' oferirme tots los encisos d' una festa desconeguda. Després, qu' alló d' accompanyar á tres se-nyoras, lo menos me feya crèixer quatre dits y m posava quinze anys á sobre. Oh y las alabansas que m' sentia! Quina monjeta més mona! —feya la meva mare.—Ningú l' coneixerà—exclamava la més petita de mas tias—si sembla molt més alt!—Y tal; qué primeta, qué ben entaladeta!—deya l' altra.

Y jo m' esvania tot, devant l' expressió complascent de tots aquells ulls.

Donchs bé; ja hi som. Una sala llargaruda, baixa de sostre, plena de espermas que regalan, plena de disressas que eridan, que xerran com oriolets ab veu de cotorra, algun gat vell acorralat per un rotllo d' urgandas que més l' aturdeixen á cops de cascabels qu' á fibradas d' enginy ó ab las historias desvergonyidas que de tant en tant li insinúan, algun jovenet aborrit per que ningú li inventa las que no té,

algan altre que ja no sab com estrenyer més contra las costellas lo bras de la xicota, ni com girar més en blanch los ulls, allí hont tot tot es roig ó vert ó negre. Las mares arrengleradas en divants, plorant la perduda jovenesa que, ni joyas, ni flochs llampants, logran tornar l'shi, ó amagant ab la grassona má enguantada algun badall desvergoñit é insistent; los músichs rasca que rasca, bufa que bufa, xucla que xuclarás per' obtenir uns acords més discordants que llur feyna y l' estat de llur esperit, que pensa constantment ¡quan s' acabará?

Ah, bons músichs! Jo també ho pensava! Si haguessiu sabut com me divertia jo entre aquell garbuix de boigs que m' empenyian, me prempsavan, me trepitjavan, m' ofegavan, sense ni l' consol de poder buscar ó estirar los brassos que vosaltres teniau! Sota aquella careta de satí groch, de fesomias ertas com la mort meteixa, sota aquellas tocas conventuals, hi passejava jo un' ànima de xicot entremeliat que poch estava pera servir de comparsa, y un cor qu', á dos dits encenia un misto. Aquell manto llarch, aquella toca, aquella careta m' seyan bullir la sang me l' aglopavan á la pell y, com no suhava, tenia tota la xardor, tota la frisansa y mal estar que dóna una granellada quan vol sortir. La care'a, era la que suhava, pera més befa meva! Son fol-ro de cera ó de midor, jo no sé de qué, saltava á micas y se m' encastava per la cara com trossets de closca d' ou, que pera més crucificarme, si 'm punxavan, no sabian obrirm'e ni un tallet per hont s' esbravés la sang. Los ulls m' escobian y l' pàmpol de la careta se m' enganxava als llabis en comptes de ventarmels pera refrescarlos.

Pero com l' esperit es egoista y rancuniós y en tant que pot suedita y menyspreá á la materia, tot alló eran flors y violas, comparat ab lo que 'm feya patir un' altre cosa. Lo no poder parlar! Jo, tan xerryre, tan bullanguer, tindre d' ascoltar tot aquell aldarull, mut y y trist com un *enza* porque *mudava*, porque no podia estrafer la veu sense soltar un gall més digne de pietat que d' un rialla! Oh l' ridicul, lo ridicul! Cóm te coneixen los tirants prohibint la caricatura!

Per sòrt se 'n aná del ball una comparsa nombrosa, qu' aclarí bastant la sala y 'ns permeté seure quan ja, á tots aquells tormentos, podia afegirí lo que comensavan á darm'e l's peus.

Llavors, nosaltres quatre, comensarem á fer cop. Un aixam d' homens vingué á brunzir per allí al devant, y mos oncles caygueren al llas, gracies no tan sols á la destresa de mas tias, sinó á la meva prudència; porque si jo descloch la boca, surt lo gall y, adeu, tot está perdut.

D' entre aquell aixam, un benaventurat foraster, un cómich que

feya admirablement los papers de traydor, essent com veuréu més innocent qu' un àngel, las doná ab los meus ulls.

—Mascareta, tú no dius res; estás molt callada...

Ab mímica eloquènt, li vaig dir qu' era *muda*. ¿Mes qué vaig haber fet? Trobí qu' aixó era una gran broma y ja 'm semblà bonica la sala, la gent, l' animació; ja tot me pareixia un cel. Y vinga respondre ab signes expressius á las galanterias d' aquell pobre manso, vinga animarme jo meteix y á tirar foch pe 'ls ulls.

La meva mare gosava més que jo, y es tot lo que 's pot dir. Com qu' estavam de costat y molt apropet, jo sentia trontollarli la reprimida rialla en lo cos, y aixó acabava d' animarme.

Per fi l' orquesta tocá un *schotisch*, las mevas tias eixiren de brasset de dos balladors, y jo prenguí l del comedian que me l' oferia ab insistencia. Lo pobre home potser feya bé 'ls traydors á copia de paciencia: perque mireu que n' havia de tenir qui aguantava tant de temps l' insípida broma del meu mutisme! Pero res, l' home, tot estufat de dur á brasset á una ponceleta com jo, que sostenia la mirada ab un desvergonyiment inaudit.

Quan jo vaig allargar lo bras esquerre, y 'm passá ell lo seu, suauament per la cintura pera empendre la dansa, lo pobre 'm fixá ab ulls de moltó tot embadalit, y va dirme baixet y tremolós, que 'ls meus eran encisadors, que mas miradas lo trastornavan, que 'l posavan foll y no sé quantas ximplesas més.

—Ara, déixat de fer la muda,—asegí ab igual candidesa—ascolta, jo t' estimo molt, jo...

No pogué acabar; la rialla m' anava á esclatar formidable y comprometedora: m' escapo d' ell en sech y, agafantme del bras d' un meu oncle que per allí passava, fujo de la sala á corre-cuya.

Lo comedian restá un moment—axis lo vegí al girar lo cap mentres fugia—parat, ab lo posat estúpit de sorpresa qu' en lo teatre presentava quan, desfentse l' enredo del drama, queya l' traydor en lo bertrol, en mitj d' aplaudiments y crits de ¡mateulo! qu' eixian del galliner.

L' oncle m' accompanyá al tocador que pera las senyoras guarnia l cassino abaix al entressol; me vaig traure tot l' enfarfech de roba de dona y, posantme l'jequet que mentrestant havian enviat á cercarme, torní al cap de bona estona á presentarme al ball. Com las mevas tias ja s' havian divertit, me perdonaren la divulgació del secret, y la meva mare rigué y no poch, al contarli las innocentadas del comedian.

Pero entremaliat com jo era, y enardit com me deixá aquell episodi, vés qui 'm contenia. En quant poguí, vaig deixar á las senyoras á

la sala, y entasfuranme pe 'l café y salas de joch, no vaig parar fins á trobar al mocat *traydor* que s' estava, 'l pobre home, fastiguejat y aburrit en un recó de la sala del billart, tristament il-luminada per la sola llum verdosa que reflectava l' ampla *mesa*. Aplegada tota la vida at entorn del joch, aquell recó fosch, desde hont los jugadors se veyan d' esquena y en silueta negra y fantástica, convidava á somniar, á fer seportable l' aburriment. Quan hi vaig veure al comediant mitj ajassat, mon cor sentí 'l goig d' un vencedor crudel era una víctima meva, ferida, retuda del tot. Y en comptes d' inspirarme compassió, s' apoderaren de mí desitjs d' ensanyament, d' allargar la broma ab tota l' impertinencia entremaliada d' un xicot á qui han dat alas. Mon desitj era divertirme, y com me semblava que la broma 'm feya home y que sobre aquell pobre pacient ja hi tenia dret, no vaig pensarmhi mica més.

—Deu lo guard. ¿Qué fa per aquí tan sol? que no balla?

Com pe 'l teatre sempre tafanejava entre bastidors, lo comediant me coneixia prou, pera que jo pogués atrevirme á escometrel aixís, sens por d' esser mal rebut.

—Aquí m' estich,—feu per aixó, ab bastanta sequedad, lo cómich.

—Y donchs, que no li agradan las máscaras?

—Pse, son tan *sosas*!

—Donchs m' havia semblat veurel molt entretingut ab una mon-jeta.

Lo comediant s' incorporá y obrí l' ull ja ab més interés; pero com si de sobte vejés que jo era un criatura, s' acontentá respondentme ab dos ó tres sacudiments d' espalla plens de desdeny.

—¿Qué no li ha fet bon paper?

L' home ja diria interiorment ¡quin posma! pero jo ferm, que ferm.

—Es que si li ha fugit, ha sigut per vergonya; pero jo ja sé qu'are li sab greu.

Ab aquest cop ja no vaig semblar al comediant tan ponsonyós. L' home 'm va creure missatger de la donzella; y encés d' il-lusions qu' afalagaren son amor propi, poch ans ferit, s' aixecá, me prengué del bras y se m' emportá á una saleta retirada pera amohinarme á pre-guntas.

Li respongui qu' era cosina meva, que 's deya Pura, (perque en aquell moment me vaig recordar del nom d'una amigueta aixis batejada, no per altra rahó), y aquest nom va exaltarli tota la febra romántica que duya en caliu. Vaig asegúrli qu' era rica, esparvillada y hermo-

sissima y, ab molt misteri vaig indicarli que, si li volia parlar á solas, jo sabia 'l medi.

—Quán?—saltá tot remogut y sense pensar ja en si jo era un criatura, ó potser veynet en aixó una ventatja pera entregarse més confiat que may,

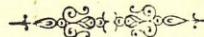
—Are meteix.

Ja no va tindre espera. Ab pas cautelós me 'l vaig fer seguir fins al tocador que, per sort meva, estava solitari. Vaig entrarhi primer, fent esperar al comediant á fora y, arreu ab molt misteri, vaig eixir dientli que ja hi podia entrar. L' home m' obéhí, sense descloure 'ls llabis, y passá 'l llindar, tremolós d' emoció.

Un cop á dins, sens darli temps de tombarse, vaig agafar la porta; trach! donguí un tom á la clau y... ¡cametas ajudeume! entre riallas y por de rebre alguna clatellada pel camí, vaig arribar á casa sense gorra, ni abrich, ni cuydarme de las engunias que podria passar la meva mare quan no 'm trobarian pe 'l cassino.

Mes tart arribá pera mí lo ver saraü; no 'm vaig acostar més per las taules del teatre mentres hi actuá aquella companyía, que no hi actuá gayre més perque la fam la n' entregué, y may més passá pel enteniment de las donas de casa 'l disfressarme, ni ferse acompañyar per un diablet com jo.

NARCIS OLLER

CANSÓ DE BRSESOL

Fes non non, fillet meu de ma vida,
fes non non, fillet meu del meu cor;
desde 'l cel un altre ángel te crida
per jugar tots dosets; fes non non.

Ja t' espera batent sas aletas,
tot festós enrondant ton bresol,
ja t' allarga sas blancas manetas;
ves ab ell que ta mare ja ho vol.

Cluca 'ls ulls, mes no cloguis los llavis
que te vull somrisent fins quan dorms:
si te deixo aná ab ell no t' hi clavis:
no aneu lluny, massa lluny del bressol.

Jo 't vull veure y sentir quan respiras.
¡Ay de mí si 'l segeussis per tot!
Si 'ls llindars de sa patria n' oviras
¡Ay si d' ella, 't renova 'l recort!

Mes no: veshi. Aquesta ray! no vindria
per robarme la prenda del cor.
Es aquell, que invoquem cada dia,
que á ta espona s' assenta quan dorms.

Es aquell que t' abriga ab sas alas,
que t' amaga, quan passa lo vol
dels que cercan, com negres eucalas,
la carn tendre... Fill meu, fes non, non!

DAMÁS CALVET.

DISCURS

Illegit per D. ANTONI AULESTIA Y PIJAN, en la sessió inaugural dels travalls de la «Associació catalanista d' excursions científicas » en l' any 1884.

SENYORS:

PER costum establerta y per deber reglamentari, me trobo, avuy, en lo cás d' ocupar vostra atenció per una breu estona, ja que, inmerescudament honrat ab la Presidencia de aquesta ASSOCIACIÓ benemérita, dech portar sa véu en acte tan solemne, ab lo qual cada any celebra lo comensament de sos travalls, y ahont vé á donar, ensemgs, pública mostra de sa vida y progressos.

Los dignes y benvolguts companys que m' han precedit en aquest honorós sitial, os han parlat, en ocasions consemblants, dels problemas més relacionats ab la rahó d' existencia y ab lo modo de ser del excursionisme catalanista; y sas trascendentals consideracions y sos elevats conceptes han anat marcant á la ASSOCIACIÓ la segura via per la qual devia marxar, sense obstacles ni perills; y li han senyalat lo brillant horisont ahont havia de dirigir sos passos.

No seré jo qui, en ma inexperiencia, vinga á afegir res de nou á aquellas ensenyansas, ni tingue que rectificar cap de llurs idees; perque, y deu dirse en honra de la CATALANISTA, la identitat de criteri ha regnat sempre en las elocuents peroracions á que aludesch; y la línia de conducta marcada á la meteixa, per los qui han sigut sos Presidents, ha respot perfectament á la més armónica unitat del concepte de sa naturalesa y de sos fins.

No podentvos, donchs, dir res de nou respecte de lo que ha estat, de lo que es, y deu ser nostra ASSOCIACIÓ, permeteume que, malgrat de que mas ideas pugan ser tatxadas d' ilusorías, m' atraveixi a aixecar una punta del vel que amaga lo pervenir, y á la claror de las tendencias filosóficas d' aquestos últims anys, y al espurneig que produheixen al xocarse las distintas forsas socials en constant lluya; sondeji

L' espessa ombra de lo que *ha d' ésser*, y m' aventuri á parlar de la sort que espera á nostra institució, al ser llansada, per la potenta embranzida del temps, en los espays incommensurables del demá.

Com veyéu, mon propòsit es tant més ardit, com mes poca es ma forsa pera realisarlo cumplidament. A vostra benvolensa deuré l' que puga arribar á terme, ab l' agrahiment del qui molt la necessita.

* *

Interessa, abans d' entrar de plé en nostre tema, recordar lo que s' ha dit sobre ls antecedents històrichs del excursionisme, y respecte de sa aparició en l' present sige, com á forsa social que s' relaciona ab lo progrés de las ciencias y ab la marxa de la civilisació.

L' excursionisme se confón en la antiguetat ab la historia de la Geografia, Los primitius navegants que realisavan las admirables odiseas de que 'ns parlan los vells llibres; los sabis que recorrian los païssos pera anar á estudiar las usansas y las lleys; los capdills de la época heróyca que portavan l' esclat de llurs gestas al través de las terras y dels mars; fins los meteixos pobles que en sas constants emigracions escampavan las llevors de la civilisació d' unes á altres encontradas; eran grans excursionistas qual travall han aprofitat las generacions successivas, que per ell han pogut traslluir, com darrera d' àurea boyrina, las grandiosas siluetas, los quadros sublims de las edats passadas.

En la época antigua, veyém als fenicis llençarse als mars occidentals; seguirlos los cartaginesos hereus de sa ardidesa; y aventurarse també ls grechs cap als horisonts desconeguts en busca de novas terres. Los romans, mes que viatgers, foren dominadors; emperó no per aixó sa marxa triumfant deixá de contribuir al coneixement d' oblidats païssos.

Constituida la nacionalitat catalana-aragonesa en la edat mitjana, y essent per sa situacio en lo litoral del Mediterrani potència essencialment marítima, la veyém descollar en los avensos geogràfichs, y figurar dignament al costat de las nacions que més avansaren en l' art de la gran navegació.

L' actiu comers que Catalunya sostenia ab las terras de Llevant, de Mitjorn y ab algunas del Nort, del qual n' es elocuent testimoni l' immortal còdich del Consolat de Mar, que apareix en lo sigele XIII, es causa de las conquestas que s' van fent en lo camp dels descubriments y de las expedicions geogràficas. Entre ls primers colocan alguns la noticia que dona Ramon Llull, eix geni universal que ab

l'explendor de son saber ilumina aquella época, de diversos instruments de mida, de las cartas marinas y de la agulla náutica; y mentres nostres vaixells s'aventuravan fins á las Canarias, al sigle següent lo mallorquí Ferrer arribava al Riu del Or en lo golf de Guínea, á una latitud que ningú havia alcansat.

Desde aquesta época se desenrotlla l'estudi de la cartografia; y 'ls Viladestes y Vallsecas construeixen mapas que serviren de guia als mes famosos expedicionaris.

En la magna epopeya del descubriment del Nou Mon, representan dignament á nostra terra Fra Bernat Buyl y en Père de Margarit, que simbolisan la religió y la milícia en lo domini de las Indias Occidentals; mentres Lluís de Santangel y Ferrer de Blanes contribueixen respectivament ab los caudals y ab la ciencia al millor èxit del immortal viatge.

Després d'aquesta época, tancada la nacionalitat catalana dintre de las vastas fitas de la Monarquía espanyola, recull modestament las alas; y sos homes excursionistas se limitan á recorrer los àmbits de la Península, quan no, empesos per lo deber y l' fervor religiós, prenen part en llunyanas e ignoradas missions. Llavors naix lo que 'n podriam dir excursionisme local, que pren per tasca estudiar, ab preferència, la naturalesa y l'art, las antiguetats y la historia del propi territori. Los Micó, Domenech, Pujades, Salvador, Pascual, Caresmar, Bolós, naturalistes, historiadors y anticuaris, representan la activitat excursionista de nostra terra en los tres sigles que precedeixen al actual; mes en los albors d'aquest Gimbernat y Ali-Bey portan llur observació mes enllà de las fronteras, y en ell Parcerisa y Piferrer dintre de casa, y en Mas, Isern y Gatell fora d'ella, per parlar solsament dels ja finats, estimulan á la moderna generació á coneixer y estudiar la nostra terra, y 'ns ensenyen com se sufreixen las mes grans penalitats en aras del amor á la ciencia.

**

Si ab eixa honrosa tradició, si ab tan gloriosa historia podia desenrotllarse en la época actual l'esperit d'investigació geogràfica, no hauria pres tan gran volada, sens altre factor, que fou aqui lo indiscretible creador del excursionisme. Lo Renaixement catalanista, al donar esplay y tendencias apropiadas á la activitat de nostre poble, prestá, també, al excursionisme verdadera trascendència. Y tal sentiment ja l'congriavan en son cor los escriptors que aquí iniciaren eixa tendència al estudi práctic de nostra antiguetat y de nostra historia. Ja

'ls erudits del sige passat deixavan traslluir en llurs escrits una especial predilecció per tot lo de la terra, distingintse per son ardent amor á ella lo P. Pascual, un dels tres famosos Premonstratenses de Bellpuig de las Avellanias; y mes apropi de nosaltres, es evident que l' patriotisme fou lo principal móbil que enardi l' ànima de 'n Piferrer pera secundar lo magnífich plan de 'n Parcerisa.

Enllasant una y altre idea, ha pogut ostentarse nostre excursionisme á son germá l' alpinisme extranger ab un caracter propi, que l' fá mes práctich y atractiu, ja que no 's limita al estudi per ell sol sinó que béu en las deus mes puras del amor patri, y tendeix directament á donar al poble la concien ia de lo que es, y de lo que deu esser, de lo que val, y de lo que pot,

Los resultats de tal agermanament son tan evidents, que bé pot dirse que l' excursionisme catalanista s' ha guanyat avuy aqui la voluntat de tothom, y que sa obra lenta y constat, ha contribuit y contribuix en molt á la general millora. Sense parlar de Barcelona, ahont naturalment nostre pensament té sa estada y exerceix directa influencia, recorregué Catalunya tota; pujéu de las planas d' horisonts dolsos y de cel clar, á las altas serraladas de retalladas siluetas y de fesomia esquerra, ahont lo nubol y la boyra regnan eternament; passéu de la vila populosa y novella, á la humil pagesia de rónech aspecte, reclosa en la montanya; y en tot arréu trobareu simpática acullida pera l' idea que 'ns guia; per tot indret serà compresa, ab lo talent del home instruit ó ab lo bon sentit ingenit en nostre poble, la trascendent empresa del excursionista; porque ella fa resonar en lo pit dels bons fills las fibras mes tendres del amor á la mare, á eixa gran mare que 's diu la patria, que condensa en sa existencia de siges y sigles los actes mes heróichs y las gestas mes gloriosas; que 's vesteix ab lo trajo incomparable de una naturalesa rica y variada; y que tan quan nos entristeix ab recorts de dol, com quan nos afalaga ab rialleras esperansas, respón completa y armònicament á la aspiració primordial de nostra existencia. Parléu al pagés mes rústech de nostres montanyas de questíons socials ó de teorias políticas, y tal volta os girará la esquena; més preguntéu per la antiga y colossal pedra que voreja l' camí; demanéu per la bella ermita romànica que s' amaga darrera la pineda, ó pel castell arrunyat que corona l' cimal; y os guirá bonament en vostra investigació y s' interessarà per ella, y mirar i ab respecte aquells monuments, qual valor per primera vegada se li senyala. Féuli fer ab vosaltres la ascenció á una alterosa montanya, d' ahont se contempla la imatge del infinit y se sent la armonia de la quietut; y aquell esprit senzill compendrá la grandiositat del

espectacle y gosará ab ella; exciteulo á contar una tradició ó un fet històrich, y l' interés y l' goig se cambiarán en vida y entusiasmé, y per sas paraulas veuréu evocada la imatge del geni de la terra.

* *

Sí, avuy per avuy, l' excursionisme vé á realisar un gran bé, puix que, avivant lo patriotisme y la germanó, fomenta l' instrucció y moralisa las costums, ¿qué será d' ell demá? qué pot esperarse d' aqueixa institució social pera l' pervenir?

Tals son las preguntas que 'ns hem fet al comens, y que 'ns toca contestar pera deixar complert lo propòsit que 'ns guia.

Essent l' excursionisme científich un sistema docent, una manera de adquirir una munió de coneixements que figurau entre las ramas principals del saber humá, importa veure sa naturalesa com á medi intel·lectual, pera apreciar los graus d' identitat que tinga ab las tendències de la moderna ciència.

Es clar y evident que, cada dia mes, adopta aquesta una marxa cap á un naturalisme de bona mena, que apartantse de las idealogías y de las utopias, tendeix á pendre per base la realitat de las cosas, y á inspirar-se en los exemples que ellas nos presentan en llurs successivas manifestacions. Desacreditadas per complert aquellas teorias que vol·lian regular lo camí de la Humanitat per medi de sistemes á priori, que presumian tançar tota la ciència en las planas d' una enciclopedia; se considera avuy a' home com un ser qual activitat aquí en la terra se revela per mil distints medis, y qual progrés deu basar-se en lo coneixement exacte de tot lo que l' rodeja; puix, sols així pot cumplir los fins que la Providència li senyala.

La grandiosa batalla entaulada entre eixas dues tendencias filosòficas, ha quedat, per fi, guanyada en lo camp del pensament superior, sinó encara en lo de la aplicació y de la pràctica; essent desgraciadament Espanya de las nacions que van mes endarrera en sentir l' influència de las corrents novíssimas.

No son elles forasteras en nostra Catalunya. La civilisació d' aquesta part de la Península ha traduit sempre un moviment cap á l' observació pràctica y al bon sentit popular, proclaimantlo així lo caràcter sobri de nostra cultura, nostra tendència literaria á la prosa històrica y descriptiva, nostra lleïslació esencialment consuetudinaria, y la fesomia de nostras arts severas y rasonadas. Per aixó, al restaurarse en lo primer terc d' aquesta centuria los estudis filosòfics y literaris, se forma desseguida aquí una escola purament catalana, que si, d' una

part, adoptant lo sentit estètic del romanticisme menys exagerat, es la precursora del actual renaixement de las lletras, ab los principis de la filosofia escocesa, per altre, infiltra en las classes ilustradas lo criteri del sentit comú, que dona l' tó a las corrents intelectuals del país.

Si trobém, donchs, aquí una tradició constant de cultura intelectual, que 'ns coloca al present en un bon terreno pera marxar al compass de las mes progressivas tendencias; veyám com aquestas se manifestan en los distints rams de la activitat, pera deduirne si l' excursionisme catalanista ab ellss' armonisa. Com á principi general, dominant en tot y per tot, se 'ns presenta l' estudi particular, es á dir, lo que fuig de la generalisació artificiosa. En las ciencias físicas y naturals lo criteri d' observació; en la legislació y la política, lo predomini, si bé lent, cada volta més viu del principi historich; en literatura, l' adopció de las formas populars y dels ideals estètichs de cada regió. Per aixó notém que del conjunt d' aqueix moviment general brollan cada dia novas corrents que havian permanescut amagadas; pobles antichs y civilisacions que semblavan perdudas surten á juntarse ab los que figuraven en lloch preminent; y res se considera inútil, y tot s' estudia pera lograr lo major grau de perfecció.

Lo despertament de la vida regional, simultáni en distints punts de Europa, es, á nostre entendre, lo signe característich de la tendencia amplia y expansiva que ve á donar á cada factor de la vida general l' importància que li pertoca.

Ara bé: l' excursionisme, com á institució docent, respon perfectament á eixos principis, realisant en los distints rams del coneixement, ja que en tots ellss' emplea, la tendencia que hem senyalat com distintiva dels temps presents. Ell, en efecte, espargintse per totas las entroncadas y per tots los territoris, tant los que eonstituheixen los grans centres del poder y de la riquesa, com los que están desheretats; dedicantse á coneixer lo país, sus costums, sus usos y sus necessitats; estudiant la naturalesa, la historia y l' art; recullint las llegendas y las tradicions; prenen nota dels defectes y de las virtuts socials; forma la verdadera síntesis de la elaboració que avuy s' inicia, y que habent comensat ja á donar sos fruyts, serà en endavant mes apreciada, y constituirá pera l' esdevenidor un gran impuls y un gran medi.

Fixéuvos sinò, senyors, en que ja nostra idea ha passat del domini particular á figurar en la ensenyansa pública: En Espanya ahont, á semblansa de la nostra, existeixen altres Associacions d' excursions; abont l' estudi particular y regional es cada dia mes ample; abont lo *Folk-Lore* ó l' estudi de la cultura popular ha vingut també á pèndrehi estada, en Espanya, repetesch, s' acaba de donar carta de natu-

ralesa al excursionisme, adoptantlo com á auxiliar de la segona ensenyansa.

Desde ara podém per lo tant afirmar que aquest avens anirá extenentse, com á medi de propagar los concixements, aixis que 's tocarán los resultats pràctichs de sa adopció.

Aquests resultats, no solament beneficiaran la esfera de la intel·ligència, sino que trascendirán á la vida particular y social de cada territori. No hi ha dupte que, desde fa alguns sigles, existeix un desequilibri entre la vida del camp y la de la ciutat. Abans, en aquells temps que 'l neci orgull anomena barbars, al entorn de cada cenobi, al peu de cada castell, á l' ombra de las murallas de la vila, existian focos de civilisació que irradiavan d' aquells centres; y 'l frare que predicava de temple en temple y de plassa en plassa la regeneradora y santa paraula de la moral cristiana; y 'l trovador que corria de castell en castell portant la bellesa literaria y la nova política; y 'l jurista y 'l prohom que administravan pública justicia segons la costum de la terra; y 'l artista que venia de llunyanas encontradas á cisellar la pedra ó entallar la fusta al peu del temple que 's bastia; y 'l cavaller que ab sa cort d' usansas palacianas atreya á son casal lo bon gust y la polidesa; tots contribuhian á escampar arréu las ideas de moral y de progrés, donant al país un tó de simpática uniformitat y de concordia.

Mes passaren aquells dias, vingué 'l predomini dels grans centres, y la vida aná retirantse de las montanyas á las vilas, de las vilas á las ciutats y d' aquestas á las capitals y á las grans metrópolis, ahont avuy la tenim condensada en un lamentable desequilibri. Y en tant es així com que precisament, y fixantnos per exemple en nostre país, s' observa 'l fenòmen aparent, que no es sinó la consecuencia d' aquell estat de coses, de que mentres en los habitants de las montanyas s' hi notan restos d' una cultura que va desapareixent, mes que 's revela, encara, en una educació més delicada; aqui baix, en las planuras, a, entorn de las vastas urbes, en las vilas nascudas al escalf de la moderna industria, domina un lamentable atrés en lo referent á la educació,

A restablir l' equilibri vindrá, en lo pervenir, l' excursionisme, verificant altre volta la compenetració de las corrents del grans centres ab los dels mes apartats; fomentant, al mateix temps la repoblació de las comarcas avuy abandonadas; y, lo que es mes important, ajudant á crear la armonia de criteri y d' aspiració, quina falta es, de segur, la primera causa dels mals que avuy lamenta la nació espanyola.

Véjas, com á l' excursionisme está reservada una gran tasca pera 'l pervenir; consideris com sa missió no 's limita al temps present, si-

no què es indefinida; y contemplis com està eridat á influir poderosamente en lo desenrotll social del país. Podém fins dir que son efecte es mes del demá que del avuy, per mes que aquest puga ja apreciar tota sa trascendencia.

Se 'ns contestarà, tal volta, què nostre entusiasme nos fa entreveure celatges explendents y cambiants hermosos, allí ahont sols domina la foscor y l dubte; se 'ns presentarà, pot ser, lo pervenir com la esfinx de posat calmós y de sever rostre, qual immutable fesomia res deixa entreveure; exclamarà algú que son nostras ideas enganyosos miratges que sols reflexan l'estat de nostra ànima, y que poden desvaneixers á la alenada ardenta de la tempestat de las passions y del cambi incessant dels principis. Podrà tal volta ser així; mes nosaltres, en la onada civilisadora que corra avant, res veyém que s'oposi á la prossecució de nostra tasca, ans la creyém aposta pera impulsar en son camí la nau en que fem vía.

Com se vulla, tan si 'ns esperan dias de gloria com jornadas de desengany, no 'ns recará may haver colloborat en lo travall de pau y de vida que hem emprés.

Sempre, sia qual sia la sort que estiga reservada á nostra institució, recordarém ab inefable goig nostras investigacions y nostras viatges. Los anys que passin no farán mes que avivar en tots la imatge d'aquellas excursions, ahont la alegria senyoreja l' cor, lo pensament se llença á las regions de la fantasia, y l'ànima pren nou alé pera las lluytas de la vida. Las rialleras aubadas, la solemne magestat del jorn, ó la tarde melangiosa; la plana que amanya l'esperit, la vall ombriola que convida al repòs, lo single esfereidor que 'ns amenassa, lo turó que 's vesteix de nuvol; l' informe menhir del poble primitiu, lo temple romànic ab son abrigall d' eura, l' iglesia gòtica de volta encimbrada; los paisatges, los monuments, las costums, las usansas; tot pendrá ab lo temps aquella poesia dels recorts, venjansa amorosa contra l' amargós oblit; y al repassar en nostra imaginació los quadros de colors vivissims; y al escoltar con un débil ressó lo brigit de la alegre conversa, l' esclat de la rialla amistosa ó l' animat coloqui de la expansió coral, sentirem com reviu nostra existència, y l' alé de jovenesa tornarà á orejar nostres fronts com en millors y mes ditxosos dias.—

HE DIT.

